

К.Л. БУГАЙЧУК

канд. юрид. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

УДК 364.46:342.95

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН

Аналізуються основні повноваження громадських організацій щодо захисту прав громадян від неправомірних дій органів виконавчої влади місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Реалізація проголошених Конституцією та законом прав і свобод – це не тільки основна мета й функція держави, але і життєво необхідна задача самих громадян та їхніх об'єднань. У здійсненні належних їм прав і свобод вони зацікавлені не менше, ніж суспільство та держава.

Як зазначає Д.М. Бахрах, одним із основних засобів захисту прав і інтересів громадян від зловживань, бюрократизму, некомпетентності, інертності та інших аномалій у діяльності власників владних повноважень є існування і діяльність незалежних від держави інститутів цивільного суспільства, здатних допомагати громадянам. Серед них є інститути, створені спеціально для цієї мети (адвокатура, товариство захисту прав споживачів), для яких така діяльність є важливою (профспілки), а також інші (засоби масової інформації, партії, релігійні об'єднання, добровільні товариства і т.д.) [1, с.103].

Конституція України у ст.36 зазначає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [2].

Тобто, роль громадських організацій щодо захисту прав громадян від неправомірних дій органів виконавчої влади та їх посадових осіб набуває важливої актуальності. До недавнього часу дослідженням деяких аспектів цієї проблеми займалися Д.М. Бахрах, Б.Н. Габричидзе, Л.Д. Восєдин, Є.А. Лукашова, Ф. Куинн [3-6]; можна також відмітити публікації В.С. Стефанюка, Н.А. Колотік, А.Т. Комзюка, М.І. Логвиненка [7-11].

Але слід зазначити, що єдиної консолідованої праці щодо дослідження ролі громадських організацій щодо адміністративно-правового захисту прав громадян немає, тому ми спробуємо зробити перші кроки для заповнення цієї прогалини, що дає нам можливість і далі продовжити дослідження в цьому напрямку.

Згідно статті 3 Закону України "Про об'єднання громадян", громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних,

спортивних та інших спільних інтересів. Слід зазначити, що коли ми ведемо мову про роль громадських організацій щодо захисту прав громадян, то маємо на увазі усі задекларовані Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами права і свободи людини та громадянина [12].

Серед видів громадських організацій, які здійснюють адміністративно-правовий захист прав громадян, ми можемо виділити: адвокатуру, товариство захисту прав споживачів, молодіжні та дитячі громадські організації, релігійні об'єднання, профспілки, творчі спілки, громадські організації інвалідів та ін.

Адвокатура України є добровільним професійним громадським об'єднанням, покликаним згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу [13]. Адвокати надають громадянам консультації та роз'яснення з юридичних питань, усні і письмові довідки щодо законодавства України та інших країн; складають заяви, скарги на неправомірні дії органів виконавчої влади та їх посадових осіб згідно з Законом України "Про адвокатуру" та "Про звернення громадян" [13]; здійснюють представництво в державних органах інтересів громадян, виконують свої обов'язки відповідно до кримінально-процесуального законодавства у процесі дізнання та попереднього слідства.

З метою захисту своїх законних прав та інтересів громадяни України мають право об'єднуватися на добровільній основі у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів), які є громадськими організаціями, що здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України "Про об'єднання громадян" [14].

Об'єднання споживачів мають право: вивчати споживчі властивості продукції, попит на неї, проводити опитування населення для виявлення громадської думки про якість товарів, що випускаються і реалізуються, та ціни на них; проводити експертизу та випробування товарів (робіт, послуг); одержувати від органів державної влади і

¹ Слід зазначити, що звичайно цей перелік не є вичерпним, громадяни України можуть створювати й інші громадські організації для захисту своїх прав - ми навели тільки найбільш розповсюджені види цих організацій

управління, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань; сприяти державним органам у здійсненні контролю за якістю товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування; організувати юридичну і консультативну допомогу споживачам відповідно до законодавства; вносити пропозиції щодо розробки нормативних документів, що встановлюють вимоги до якості товарів (робіт, послуг); представляти і захищати інтереси споживачів в органах державної влади та управління та місцевого самоврядування відповідно до законодавства; вносити в органи державного управління і суб'єктам господарської діяльності пропозиції про заходи щодо підвищення якості товарів (робіт, послуг), про тимчасове зупинення випуску та реалізації товарів (робіт, послуг), які не відповідають встановленим вимогам щодо якості, про припинення виробництва, вилучення з реалізації та продажу товарів (робіт, послуг), що становлять небезпеку для життя, здоров'я та майна громадян або завдають шкоди навколишньому природному середовищу, а також про скасування цін, встановлених із порушенням чинного законодавства; звертатися з позовом до суду про визнання дій продавця, виробника (підприємства, що виконує їх функції), виконавця протиправними щодо невизначеного кола споживачів і припинення цих дій; звертатися до правоохоронних органів та органів державного управління про притягнення до відповідальності осіб, винних у випуску та реалізації неякісних товарів (робіт, послуг); інформувати громадськість про права споживачів [14].

Молодіжні громадські організації - об'єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів. Дитячі громадські організації - об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, діяльність яких спрямована на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Для здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах, зареєстровані молодіжні та дитячі громадські організації користуються правом: представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах; брати участь у політичній діяльності, проводити масові заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо); ідейно, організаційно та матеріально підтримувати інші об'єднання громадян, надавати допомогу в їх створенні; створювати установи та організації; одержувати від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань; вносити пропозиції до органів влади і управління; розповсюджувати інформацію і пропагувати свої ідеї та цілі; засновувати засоби масової інформації [15].

Творча спілка - добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, яке має фіксоване членство і діє на підставі статуту [16]. В сфері адміністративно-правового захисту творчі спілки мають право представляти та захищати права і законні інтереси своїх членів в органах державної влади шляхом направлень відповідних

звернень, участі у масових акціях; брати участь у розробленні нормативно-правових актів щодо діяльності творчих спілок та статусу творчих працівників та визначенні засад державної політики та політики органів місцевого самоврядування у сфері оплати праці членів творчих спілок, страхування, пенсійного забезпечення, зайнятості, правового та соціально-економічного захисту творчих працівників з метою реалізації творчими працівниками своїх прав.

Громадські організації інвалідів, наприклад, "Спілка Чорнобиль" (м. Луцьк) створюються з метою здійснення заходів по соціальному захисту, соціально-трудовій і медичній реабілітації інвалідів та залученню їх до суспільно корисної діяльності. Діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посиленні трудовій та громадській діяльності [17]. Діяльність щодо захисту прав інвалідів з боку цих громадських організацій полягає в наступному:

- сприянні у працевлаштуванні інвалідів з метою реалізації творчих і виробничих здібностей інвалідів та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації;

- контролю за належним соціальним захистом інвалідів з боку держави, який полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації і сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також пристосованні забудови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікацій і зв'язку до особливостей інвалідів;

- внесення в органи державної влади та місцевого самоврядування пропозиції з питань соціального захисту інвалідів;

- направлення в органи державної влади звернень щодо сприяння у дотриманні прав інвалідів, поновлення порушених трудових, економічних, культурних та інших прав інвалідів.

Згідно статті 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання, яке включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [2].

Релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру, і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно зі своїми статутами (положеннями) [18].

Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вище зазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями), і для захисту прав своїх членів можуть:

- направляти до державних органів та органів місцевого самоврядування звернення щодо сприяння у поновленні порушених прав членів організації;

- у разі скоєння правопорушення проти члена організації за ознаками віросповідання вимагати від правоохо-

ронних органів держави відповідного реагування;

- брати участь у формуванні державної політики в галузі свободи совісті.

Професійна спілка (профспілка) - добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [19]. Профспілки, їх об'єднання здійснюють представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілок в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, у відносинах з роботодавцями, а також з іншими об'єднаннями громадян. У питаннях колективних інтересів працівників профспілки, їх об'єднання здійснюють представництво та захист інтересів працівників незалежно від їх членства у профспілках.

У питаннях індивідуальних прав та інтересів своїх членів профспілки здійснюють представництво та захист у порядку, передбаченому законодавством та їх статутами. Профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ. Профспілки, їх об'єднання беруть участь у визначенні головних критеріїв життєвого рівня, прожиткового мінімуму, а також мінімальних розмірів заробітної плати, пенсій, соціальних виплат, політики ціноутворення, розробці соціальних програм, спрямованих на створення умов, які забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини та соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Профспілки, їх об'єднання мають право на організацію та проведення страйків, зборів, мітингів, походів і демонстрацій на захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів працівників відповідно до закону [19].

Для вирішення актуальних проблем профспілкового руху, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації профспілкових кадрів, з метою захисту прав та інтересів членів профспілок профспілки та їх об'єднання мають право за рахунок власних коштів створювати навчальні, культурно-освітні заклади, дослідні, соціально-аналітичні установи, а також правові, статистичні, соціологічні навчальні центри та центри незалежних експертиз.

На основі аналізу основних прав громадських організацій щодо адміністративно-правового захисту прав громадян, ми вважаємо за доцільне сформулювати основні висновки щодо цієї проблеми:

1. Громадські організації мають право здійснювати захист прав та інтересів усіх громадян від незаконних дій або бездіяльності органів виконавчої влади місцевого самоврядування та їх посадових осіб, в тому числі тих, які не є членами цих організацій.

2. Громадські організації, в залежності від свого виду, здійснюють захист усіх прав, які гарантовані конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами, які є частиною національного законодавства України.

3. Захист прав громадян громадські організації здійснюють у наступних формах:

- здійснюють громадський контроль за діяльністю ор-

ганів державної влади та місцевого самоврядування щодо порушення ними основних прав і свобод людини та громадянина;

- представляють і захищають свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) та інших осіб у державних і громадських органах;

- представляють інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ [20];

- беруть участь у політичній діяльності, проводять масові заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо);

- дають членам організації, громадянам консультації та роз'яснення з різних, в тому числі юридичних питань;

- одержують від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань;

- розповсюджують інформацію і пропагують свої ідеї та цілі;

- для захисту прав та інтересів членів мають право за рахунок власних коштів створювати навчальні, культурно-освітні заклади, дослідні, соціально-аналітичні установи, а також правові, статистичні, соціологічні навчальні центри та центри незалежних експертиз;

- беруть участь у реалізації державної політики у певних галузях суспільного життя.

Звичайно, наведені думки не претендують на повноту викладення, але зважаючи на актуальність цього питання сподіваємося, що наша робота послужить певним поштовхом для подальших наукових досліджень в цій галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрах Д.Н. Административное право России. Учебник. -М.: НОРМА, 2002. -442 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. // ВВР України. -1996. -№ 30. -Ст.141.
3. Габричидзе Б.Н., Чернявский А.Г., Кузнецов С.М. Административное право Российской Федерации: Учебник. -М.: Дело и Сервис, 2001. -624 с.
4. Права человека: Учебник /Отв. ред. Е.А. Лукашева. -М.: Изд-во НОРМА (Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М), 2001. -573 с.
5. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России: Учебное пособие. -М.: Изд-во МГУ, Изд. группа ИНФРА М-НОРМА, 1997. -304 с.
6. Фредерик Куинн. Права человека и ты: Основные документы Организации Объединенных Наций, Документы Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе и Документы Совета Европы о правах человека. - Варшава: Изд-во ОБСЕ/БДИПЧ, 1997. -284 с.
7. Стефанюк В.С. Судова влада як основна юридична гарантія захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні // Право України. -2001. -№ 1. -С.15-18.
8. Комзюк А.Т. Адміністративний примус: деякі загальні проблеми дослідження та правового регулювання в контексті забезпечення прав людини // Право України. -2004. -№ 4. -С.46-49.
9. Колотік Н.А. Щодо правового захисту трудових прав працівників // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. -2003. -

Вип.23. -С.267-271.

10. Логвиненко М.І. Законодавчі засади права громадян на вільні зібрання // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. - 2001. -№ 15. -С.228-234.

11. Логвиненко М.І. Основні форми реалізації права громадян на свободу маніфестацій // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. -2001. -№ 16. -С.142-148.

12. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р., № 2460-ХІІ // ВВР України, -1992. -№ 34. -Ст.504.

13. Закон України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р., № 2887-ХІІ // ВВР України. -1993. -№ 9. -Ст.62.

14. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р., № 1023-ХІІ // ВВР України. -1991. -№ 30. -Ст.379.

15. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1.12.1998 р., № 281-ХІV // ВВР України. -1999. -№ 1. -Ст.2.

16. Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7.10.1997 р., № 554/97-ВР // ВВР України. -1997. -№ 52. -Ст.312.

17. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 р., № 875-ХІІ // ВВР України. -1991. -№ 21. -Ст.252.

18. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р., № 987-ХІІ // ВВР України. -1991. -№ 25. -Ст.283.

19. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 р., № 1045-ХІV // ВВР України. -1999. -№ 45. -Ст.397.

20. Закон України «Про звернення громадян» від 2.10.1996 р., № 393/96-ВР // ВВР України. -1996. -№ 47. -Ст.256.

Надійшла до редколегії 02.03.2005

БУГАЙЧУК К.Л. РОЛЬ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЕ ПРАВ ГРАЖДАН

Анализируются основные полномочия общественных организаций по защите прав граждан от неправомерных действий органов исполнительной власти местного самоуправления и их должностных лиц.

BUGAICHUK K.L. ROLE OF PUBLIC ORGANIZATIONS IN RELATION TO ADMINISTRATIVE- LEGAL DEFENSE OF RIGHTS FOR CITIZENS

The basic powers of public organizations in relation to defense of rights for citizens from the wrong acts of organs of executive power of local self-government and their public servants are analyzed.

О.П. ГЕТМАНЕЦЬ

канд. екон. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

УДК 336.148:341.233.1

БЮДЖЕТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК РІЗНОВИД ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Розглянуті питання правового регулювання бюджетного контролю в умовах децентралізації бюджетної системи України та створення нового механізму контролю бюджетного процесу, притаманного новій системі міжбюджетних відносин.

Для бюджетної системи України, яка перебуває в процесі реформування, питання створення дієвої системи фінансово-бюджетного контролю є важливим та актуальним, особливо в період реформування суспільно-економічних відносин та встановлення ефективного правового механізму управління бюджетним процесом. Теоретичні розробки поняття контролю, його міста та завдань у державному управлінні бюджетною сферою не мають остаточного завершення. Про це свідчить тривала робота над проектом Закону України «Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповіда-

льність за бюджетні правопорушення» [1] та подальша робота над новою редакцією Бюджетного кодексу України [2].

Одним із важливіших завдань Бюджетного кодексу України (далі БК) є встановлення загальних засад організації контролю на всіх стадіях бюджетного процесу, визначення основних повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування з контролю за дотриманням бюджетного законодавства та встановлення їх відповідальності за бюджетні правопорушення. Проте, діюче бюджетне законодавство не містить поняття «бюджетний